

inspireren door een boek van *Julian Barnes* waarin één dier niet meemag op de ark van Noach; de houtwurm. Hij dacht dat zijn klas met de mond vol tanden zou zitten. Niks bleek minder waar. "Al snel kwam de eerste met de bever, een ander noemde sluipwespen, dinosauriërs omdat die de boot zouden doen kapseizen."

Het antwoord van de dinosauriërs was niet eens zo heel ver gezocht. In een eerdere les had dit beest centraal gestaan met daaraan gekoppeld de vraag hoe je nou van iets dat er niet meer was, wist dat het er ooit geweest was. En ondanks dat Het Kruispunt een oecumenische school is, kan in de filosofieles ook de vraag worden gesteld of in het uitsterven van dit pre-historische dier de schepper of de evolutie de hand heeft gehad. De meeste kinderen kozen voor de tussenoplossing: allebei.

Verontruste reacties van ouders hebben de filosofielessen van meester Hof tot nog toe niet opgeleverd. Al is er tijdens de ouderavonden altijd wel één ouder die wil weten of zijn of haar kind van filosoferen niet onzeker wordt. Corien Derks: "Als je kinderen laat beseffen dat er altijd vragen zullen blijven, dan zullen ze er ook niet meer bang voor zijn. Je realiseren dat er altijd dingen zijn waarop je geen eenduidig antwoord hebt, biedt ook een bepaald soort zekerheid. Verwondering is gewoon realistisch, ook al heeft de mens steeds naar zekerheden gezocht."

"Ik vind filosofie wel leuk omdat ik het leuk vind hoe grote maar ook kleine mensen kunnen filosoferen. Ik vind het leuk als mensen het niet met elkaar eens zijn."
(Kev)

Dat er tot voor kort in Nederland geen aandacht was voor filosofie in het onderwijs (zelfs niet in het middelbaar onderwijs) heeft volgens Heesen te maken met de sterke domineescultuur. "Die dempt de zaak flink af. "Slechts binnen het streng gereguleerde kader van de gods-

dienst konden filosofische vragen aan de orde komen." In een recensie van de schooltelevisie-serie over filosoferen met kinderen ('Het huis met de twaalf deuren'), blijkt het Reformatorisch Dagblad er nog steeds moeite mee te hebben.

"Aan het eind van de les", schrijft die krant, "is er geen goed antwoord, er kan wel een antwoord zijn dat de groep het beste vindt. De orthodox-christelijke scholen zullen daar ongetwijfeld anders over denken. Fundamentele vragen zijn niet beantwoord met een democratische meerderheidsopvatting."

Heesen: "Als je zoiets schrijft, heb je niet begrepen waar het om gaat. Wat de groep 'het beste' vindt, betekent gewoon dat in het debat een voorlopige stand van zaken in een groep bereikt kan zijn. Maar daar gaan we niet over stemmen. Je neemt dat mee naar huis en denkt er nog eens over na.

"Filosofie is een proces dat steeds in beweging is en heel wat anders dan het betrekken van politieke stellingen. Uit het filosoferen kunnen volgens mij nooit gemeenschappelijke conclusies voortkomen, bijvoorbeeld over hoe er gehandeld zou moeten worden. Dat mag je zelfs niet vastleggen. Het is aan ieder individu om daar een keuze in te maken." Dat filosofie daardoor geen waardevrij terrein is, geeft Heesen grif toe. "Je kiest voor het nooit aflatende stellen van vragen, niet voor zekerheden en dogma's, en daarmee voor een bepaalde manier van opvoeden.

Niet alleen in Nederland maar ook in het voormalige Oostblok is het filosoferen met kinderen in opmars. Karel van der Leeuw is opgetogen over deze ontwikkeling. "Het vult een beetje de leemte van het Marxisme. Het is de start van een nieuw soort autonoom denken en – wie weet – wel van een democratisch denken."

In steeds meer landen over de hele wereld wordt er met kinderen gefilosofeerd. Tot in de tropische regenwouden van Brazilië aan toe. Dat filosoferen tot onvrede zou kunnen leiden, het gevoel van machteloosheid over de eigen – soms zeer armoedige – levensomstandigheden zou kunnen aanwakkeren, bestrijdt Van der Leeuw. "Dat ze in een ellendige

situatie zitten, weten ze toch wel. Maar dat ze desondanks iets hebben waar ze trots op kunnen zijn, leren ze dankzij het filosoferen. Die kinderen leren dat ze zelf kunnen denken en dat ze zelfstandige persoonlijkheden zijn."

"Filosoferen is voor mij eigenlijk een beetje méér nadenken over vragen die makkelijk te verzinnen zijn maar moeilijk te beantwoorden."
(Joey)

Inmiddels is tijdens het gesprek op basis-school Het Kruispunt het inzicht ontstaan dat er verschillende soorten geluk zijn. Iemand kan zich gelukkig voelen, je kunt geluk bedenken en er is toeval. "Geluk hoeft niet altijd geluk te zijn. Je kunt een sportwedstrijd ook winnen omdat je getraind bent."

Maar geluk kun je wel willen, het komt soms wanneer het er zin in heeft: "Als je valt, dan heb je ongeluk."

"Sommigen hebben geluk gekregen.

Omdat hun voorouders rijk waren en zij geld hebben geërfd."

"Ja dat klopt! Je hebt ook bij-geluk.

Dat draag je bij je, zoals mazzel. Dat heb je dan vaak."

En hoe hou je geluk vast, vraagt Hof ter afronding van zijn les. "Door op het goede pad te blijven", zegt *Kalil* en voordat hij er erg in heeft wordt hij spontaan bijgevallen door enkele klasgenootjes. Giebelend wordt het hitparadenummer van *Linda, Roos* en *Jessica* ten gehore gebracht: "Als je goede dingen voor me doet, zullen er goede dingen voor je zijn." René Hof kan zijn volgende filosofie-thema meteen noteren: "Wat is goed?"

fotografie: Lenny Oosterwijk, met dank aan Job.